

Juomatapojen alueellinen vaihtelu Suomessa vuonna 1984

Jussi Simpura — Marja-Leena Lahti

Kesän 1987 alkoholipoliittisessa keskustelussa oli yhtenä pääaiheena kiista Uudenmaan läänin ja erityisesti Suur-Helsingin alkoholinkulutustasosta. Kiisteltiin siitä, voidaanko myyntitietoja käyttää kuvaamaan alueen asukkaiden alkoholin käyttöä, kun tiedetään, että varsinkin pääkaupunkiseudulla käy paljon matkailijoita ulkomailta ja muualta maasta. Juomatapatutkimuksissa kerätyt tiedot, joihin tämä artikkeli perustuu, tarjoavat mahdollisuuden arvioida alueellisia eroja. Juomatapatutkimusten haastattelutiedot kuvaavat kunkin alueen väestön juomista niin, että mukana ovat sekä omassa läänissä että sen ulkopuolella tapahtuneet juomiskerrat. Saadaan siis kuva ”todellisesta” juomisesta, ottaen tietysti huomioon sen, että haastattelutiedot aliarvioivat kulutettuja litramääriä (vrt. Simpura 1985). Aluevertailu perustuu siihen oletukseen, että aliarviointi on samanlaista kaikilla alueilla.

Vaikka Suomessa on pitkä aikuisväestön juomatapojen tutkimusperinne, ei ennen vuotta 1984 tehtyjen juomatapatutkimusten aineistoja ole niissä käytetyn otantamenettelyn vuoksi voitu ottaa alueellisten erojen tarkastelun pohjaksi. On kyllä tehty selvityksiä muiden aineistojen varassa. Vuonna 1979 kerätyn pohjoismaisen alkoholikyselyn perusteella tarkasteltiin myyntitilastojen ja juomatapatietojen yhteensopivuutta lääneittäin (Simpura & Österberg 1982 a). Tulosten perusteella katsottiin, että myyntitiedot ja juomatapatiedot sopivat varsin hyvin yhteen. Saman selvityksen yhteydessä julkaistiin myös tietoja toisenlaista aluejakoa käyttäen, jolloin kävi ilmi muun muassa pääkaupunkiseudun selvästi muuta maata korkeampi kulutustaso (Simpura & Österberg 1982 b). 1980-luvun alussa on tehty erilliselvitykset myös Ahvenanmaan (Pettersson 1982) ja Lapin (Koskikallio 1982) alkoholin kulutuksesta.

Tässäkin artikkelissa päähuomio kohdistuu

myyntitilastojen ja juomatapatietojen väliseen suhteeseen. Erityisesti kiinnostavia ovat läänikohtaisen myyntitilaston ääripäät: johtopaikkaa pitävä Uudenmaan lääni ja siellä etenkin pääkaupunkiseutu sekä jatkuvasti muuta maata alemmalla kulutustasolla oleva Vaasan lääni. Artikkelissa esitellyt seikkoja käsitellään perusteellisemmin Marja-Leena Lahden pro gradu -työssä (1988), jossa selostetaan eräitä tietoja myös läänitasolla.

TUTKIMUSAINEISTO JA ALUEJAKO

Esitettävät tulokset perustuvat vuoden 1984 juomatapatutkimuksen aineistoon ja koskevat 15—69-vuotiasta väestöä (koko maata koskevista tuloksista ks. Simpura 1985). Tähän artikkeliin on koottu sellaisia perustietoja, joilla on katsottu olevan erityistä merkitystä juomatapojen alueellisista eroista käydyssä keskustelussa.

Vuoden 1984 juomatapatutkimuksessa oli otos poimittu niin, että kukin lääni sai asukaslukunsa mukaisen edustuksen näytteeseen. Koska pienissä lääneissä vastaajien määrä jää suuressakin tutkimuksessa alhaiseksi ja koska nimenomaan Uudenmaan läänissä on suuria sisäisiä eroja, on tulokset esitetty käyttäen niin sanottua suuraluejakoa. Suuralueet ovat seuraavat:

1. Helsingin seutu (Helsinki, Espoo, Kauniainen ja Vantaa)
2. Etelä-Suomi (Uudenmaan läänin loppuosa, Turun ja Porin, Hämeen ja Kymen läänit)
3. Itä- ja Keski-Suomi (Mikkelin, Pohjois-Karjalan, Kuopion ja Keski-Suomen läänit)
4. Vaasan lääni
5. Pohjois-Suomi (Oulun ja Lapin läänit)

Vastaajien ja heidän tyypilliselle syysviikolle vuonna 1984 sattuneiden juomiskertojensa lukumäärät on esitetty taulukossa 1. Vastausprosentti vaihteli niin, että Helsingin seudulla se

Taulukko 1. Vastaajien ja heille tyypillisellä syysviikolla 1984 sattuneiden juomiskertojen lukumäärät vuoden 1984 juomatapatutkimuksen aineistossa suuralueittain

alue	vastaajat			juomiskerrat		
	miehet	naiset	yhteensä	miehet	naiset	yhteensä
Helsingin seutu	253	256	509	348	249	597
muu Etelä-Suomi	802	821	1 623	887	379	1 266
Itä- ja Keski-Suomi	328	339	667	276	145	421
Vaasan lääni	169	172	341	123	41	164
Pohjois-Suomi	230	254	484	188	86	274

oli alhaisin (87 %) ja Vaasan läänissä korkein (97 %). Koko maassa vastausprosentti oli lähes 94.

RAITTIIDEN OSUUDET

Raittiilla tarkoitetaan niitä vastaajia, jotka oman ilmoituksensa mukaan eivät olleet lainkaan nauttineet alkoholi juomia haastattelua edeltäneiden 12 kuukauden aikana. Taulukosta 2 käy ilmi, että raittiiden osuus koko eteläisen Suomen miesten keskuudessa on 10 prosentin vaiheilla, hivenen suurempi Pohjois-Suomessa ja selvästi suurin Vaasan läänissä. Naisten osalta Helsingin seutu erottuu muita huomattavasti vähemmän raittiina ja muiden alueiden väliset erot eivät ole kovin suuria.

KULUTETUT ALKOHOLIMÄÄRÄT

Kulutettujen alkoholimäärien esittäminen haastattelutietojen varassa on ongelmallista, koska vastaajat unohtavat ja salailevat juomistaan. Lisäksi kulutus jakautuu käyttäjien kesken hyvin epätasaisesti, joten keskiarvotiedot kuvaavat huonosti koko käyttäjäkuntaa. Taulukossa 3 on esitetty kunkin alueen kaikkien vastaajien, sekä käyttäjien että raittiiden, antamien tietojen pohjalta lasketut keskiarvotiedot sekä myös niin sanotut mediaanit eli se kulutustaso, joka jakaa vastaajat kahteen yhtä suureen osaan. Keskiarvo on altis yksittäisten suurkuluttajien satunnaiselle esiintymiselle otoksessa, mediaani taas on vähemmän herkkä tällaiselle sattumalle. Kumpaakin laskutapaa käyttäen saavat Helsingin seutu ja varsinkin

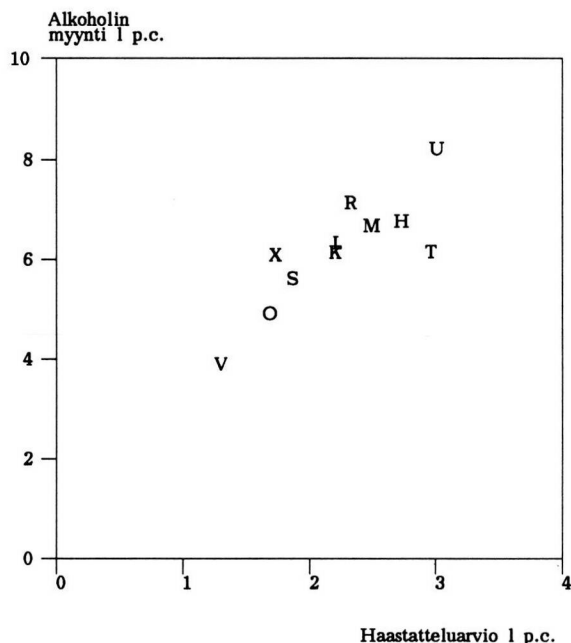
Taulukko 2. Raittiiden osuudet suuralueittain vuonna 1984, % kunkin alueen 15—69-vuotiaista miehistä ja naisista

	miehet	naiset
Helsingin seutu	10	15
muu Etelä-Suomi	10	26
Itä- ja Keski-Suomi	12	31
Vaasan lääni	21	34
Pohjois-Suomi	15	35

Taulukko 3. Haastatteluarvioon perustuvat alkoholin vuosikulutuksen mediaanit ja keskiarvot sekä naisten osuus alkoholin kulutuksesta suuralueittain vuonna 1984 (15—69-vuotiaat), cl 100 %:n alkoholia

	miehet	naiset	naisten osuus-% kulutuksesta
Helsingin seutu			31
mediaani	243	65	
keskikulutus	468	212	
muu Etelä-Suomi			17
mediaani	193	14	
keskikulutus	446	92	
Itä- ja Keski-Suomi			15
mediaani	117	10	
keskikulutus	356	60	
Vaasan lääni			14
mediaani	57	5	
keskikulutus	225	36	
Pohjois-Suomi			18
mediaani	104	8	
keskikulutus	322	62	

Kuvio 1. Alkoholin myynti henkeä kohti ja haastatteluarviot perustuvat keskikulutusluvut lääneittäin vuonna 1984, litraa 100 %:n alkoholia

Läänit on merkitty niiden rekisteritunnuksilla.

Taulukko 4. Humalakulutuksen ja humalakertojen osuudet suuralueittain vuonna 1984 (15—69-vuotiaat)

	humalaku- lutuksen osuus-% kokonais- kulutuksesta		humalaku- kertojen osuus-% juomis- kerroista	
	miehet	naiset	miehet	naiset
Helsingin seutu	54	34	22	12
muu Etelä-Suomi	63	34	27	10
Itä- ja Keski-Suomi	70	30	33	5
Vaasan lääni	65	30	24	15
Pohjois-Suomi	66	33	33	10

Humalakulutus = se alkoholin kulutus, joka on tapahtunut yli 1 promillen humalaan johtaneilla juomiskerroilla. Humalakerrat = ne juomiskerrat, jotka ovat johtaneet yli 1 promillen humalaan.

Helsingin seudun naiset huomattavasti muuta maata suuremmat kulutusluvut. Vaasan lääni taas pysyy tässäkin taulukossa alhaisen kulutuksen alueena.

Taulukossa 3 on tietoja myös naisten osuudesta alkoholin kokonaiskulutuksesta. Helsingin seudulla naisten osuus on ylivoimaisesti suurin, muiden alueiden väliset erot tässä suhteessa ovat vähäiset.

Kuvion 1 tiedot antavat vastauksen kysymykseen haastattelutietojen ja myyntitietojen yhteensopivuudesta. Siinä on laskettu keskikulutukset lääneittäin, jolloin pienten läänien tietoihin on suhtauduttava varovasti. Haastatteluarviot jäävät unohtamisen ja salailun vuoksi alemmalle tasolle kuin myyntitiedot. Karkeasti ottaen käy kuitenkin niin, että läänit asettuvat samaan järjestykseen sekä myyntitietojen että haastattelutietojen mukaan. Kuviossa 1 tämä ilmenee siinä, että läänejä kuvaavat havaintopisteet ovat likimain samalla vinosti kulkevalla suoralla.

Juomatavan humalakeskeisyyttä kuvaavat taulukon 4 tiedot. Sen mukaan miesten alkoholin käyttö on hillityintä Helsingin seudulla ja Vaasan läänissä, humalahakuisinta Itä- ja Keski-Suomessa ja Pohjois-Suomessa. Naisten alkoholin käyttö on tässä aineistossa hillityintä Itä- ja Keski-Suomessa.

Useissa tutkimuksissa on käynyt ilmi, että kulutustason ja kulutusjakauman muodon välillä on yhteys. Käytännössä tämä ilmenee siten, että jos jonkin kulutustason ylittäviä vastaajia pidetään suurkuluttajina, heidän osuutensa väestöstä yleensä kasvaa kulutustason noustessa. Näin näyttäisi olevan laita myös tässä aineistossa, kun alueita verrataan keskenään. Olennaista ei tässä ole se, mitä tarkoitetaan suurkuluttajalla, kunhan vain kaikilla alueilla sovelletaan samaa senttilitrarajaa. Tässä tapauksessa rajaksi on jokseenkin mieltävaltaisesti valittu haastattelutietoihin perustuva 1 000 cl:n vuosikulutustaso. Suurkuluttajien osuus on suurin Helsingin seudulla sekä naisten että miesten keskuudessa (kuvio 2).

TYYPILLISEN SYYSVIIKON JUOMISKERRAT

Tässä jaksossa tarkastellaan haastatteluä edeltäneen viikon juomiskertoja. Aikaisemmissa selvityksissä ei juomiskertatietoja ole esitetty lainkaan. Koska haastattelut tehtiin lähes kokonaan syyskuussa, voidaan aineistoa kutsua tyypillisen syysviikon juomiskerroiksi (vrt.

Simpura 1985, luku 5). Juomiskertojen lukumäärät on esitetty edellä taulukossa 1.

Kerralla nautitut alkoholimäärät

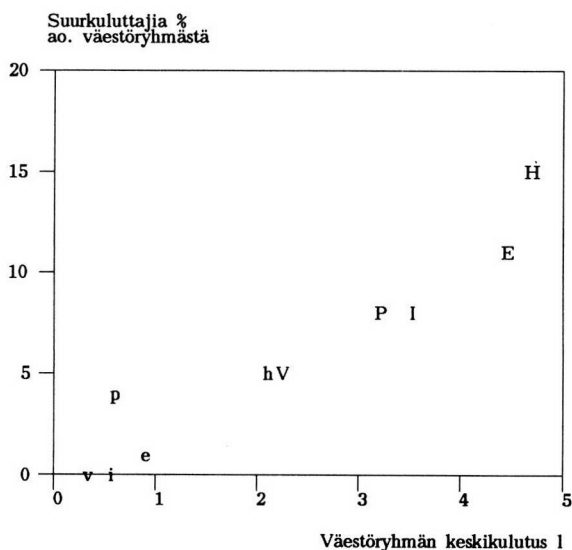
Juomisen rajuutta tai yhtä hyvin hillityn juomisen yleisyyttä kuvaavat edellä taulukossa 4 esitetyt humalakulutustiedot ja myös taulukon 5 tiedot kerralla nautituista alkoholimääristä. Alueiden väliset erot ovat miehillä ja naisilla hieman toisistaan poikkeavat. Miehillä sekä Vaasan lääni, että myös jossakin määrin Helsingin seutu erottuvat hieman muuta maata hillitymmän kertajuomisen alueina. Naisilla taas Helsingin seutu on hieman rajumman kertajuomisen aluetta, ja tässä aineistossa Itä- ja Keski-Suomen naiset edustavat hillityintä kertajuomista.

Aika ja paikka

Alkoholin käytön ajoittumisesta riittää lukuja esittämättä toteamus, ettei juomisen viikkorytmi vaihdellut paljonkaan alueittain (koko maan tiedoista ks. Simpura 1985, luku 5). Tosin oli merkkejä siitä, että Helsingin seudulla alkoholin käyttö ei keskittyisi aivan niin voimakkaasti viikonloppuun kuin muualla maassa; silti ei voida missään nimessä puhua sellaisesta pääkaupunkilaisjuomatavasta, jossa viikolla tapahtuvalla alkoholin käytöllä olisi merkittävä osuus.

Taulukossa 6 esitetään ensin tietoja siitä, tapahtuiko juominen kotipaikkakunnalla, muualla kotimaassa vaiko ulkomailla. Kun paikkakunnan nimeä ei erikseen tiedusteltu, ei aineistosta käy ilmi, kuinka paljon jonkin läänin asukkaat juovat oman läänin ulkopuolella, eikä tietoja voida käyttää läänikohtaisten kulutuserojen täsmentämiseen. Alueiden välillä ei näytä olevan suuria eroja vieraan paikkakunnan suosimisessa. Ulkomailla tapahtuneet juomiskerrat ovat nekin kiinnostavia. Naisille ulkomaanmatkat ovat suhteellisesti merkittävämpi alkoholinkäyttöympäristö kuin miehille. Vaasan lääni on kuitenkin huomattava poikkeus; siellä miesten juomiskerroista viidennes tapahtuu ulkomailla, mikä tässä tarkoittaa sekä laivoilla että laivamatkan päässä, esimerkiksi Ruotsissa, tapahtuvia kertoja. Vaasan läänin naisille ei tässä pienessä aineistossa taas

Kuio 2. Suurkuluttajien osuus ja alkoholin kulutustaso suuralueittain vuonna 1984

Suuralueita on merkitty nimen alkukirjaimella: naiset pienillä, miehet isoilla.

Taulukko 5. Kerralla nautitut määrät suuralueittain tyypillisellä syysviikolla 1984

	keskimääräinen kertakulutus cl	kertakulutus, cl (osuus-% kerroista)		
		-4	5-9	10-
Helsingin seutu				
miehet	7,1	51	26	23
naiset	4,9	66	25	9
muu Etelä-Suomi				
miehet	8,4	48	24	29
naiset	4,2	72	22	6
Itä- ja Keski-Suomi				
miehet	9,4	45	22	33
naiset	3,4	79	19	3
Vaasan lääni				
miehet	6,8	62	16	22
naiset	4,2	73	20	7
Pohjois-Suomi				
miehet	8,9	45	27	27
naiset	4,3	64	30	6

kerry lainkaan juomiskertoja ulkomailla!

Taulukossa 6 on esitetty myös tietoja siitä, miten tyypillisen syysviikon alkoholin kulutus jakautuu eri juomisaikakojen kesken. Kiinnos-

Taulukko 6. Juomiskertojen jakautuminen juomispaikkakuntien kesken sekä eri paikkojen kulutusosuus tyyppillisellä syysviikolla 1984 suuralueittain

	eri paikkakuntien osuus-% juomiskerroista			eri paikkojen osuus-% kokonaiskulutuksesta		
	kotipaikka-kunta	muu kotimainen paikkakunta	ulkomaat	kotiympäristö	ravintolaympäristö	muu
Helsingin seutu						
miehet	74	22	4	51	41	8
naiset	69	23	9	52	43	5
muu Etelä-Suomi						
miehet	76	21	3	62	27	11
naiset	68	23	9	62	31	7
Itä- ja Keski-Suomi						
miehet	80	19	1	58	28	14
naiset	72	27	1	68	28	4
Vaasan lääni						
miehet	56	25	19	56	17	27
naiset	74	26	—	65	27	8
Pohjois-Suomi						
miehet	76	22	2	68	21	12
naiset	61	36	4	51	43	6

Kotiympäristö = oma tai toisen koti, sauna, kesämökki.

Ravintolaympäristö = ravintolat ja keskiolubaarit.

Muu = kulkuneuvo, työpaikka, ulkona yms.

tavin tieto koskee ravintoloiden ja keskiolubaarien osuutta. Käytännössä keskiolubaarien osuus on kaikilla alueilla pieni. Anniskelukulutuksen osuus on suurin Helsingin seudulla sekä Pohjois-Suomen naisten keskuudessa. Muitten alueitten väliset erot ovat pieniä lukuun ottamatta taaskin Vaasan läänin naisia, joiden nauttimista alkoholimääristä anniskelukulutus muodostaa pienemmän osuuden kuin muualla maassa. Sukupuolten väliset erot anniskelun osuudessa ovat suuret Vaasan läänissä ja Pohjois-Suomessa, mutta varsin pienet muualla. Silmiinpistävää on, että Vaasan läänin miehet nauttivat huomattavan osan juomistaan muualla kuin kotonaan tai anniskelupaikoissa; aineiston lähempi tarkastelu osoitti, että kuudennes Vaasan läänin miesten juomista oli nautittu kulkuneuvoissa, ilmeisesti lähinnä Merenkurkun lautoilla.

Seuran koko ja tilannetyypit

Taulukkoon 7 on lopuksi kerätty tietoja juomistilanteiden luonteesta. Seuran kokoa koskevissa tiedoissa pistää silmään yksin juomisen

suuri osuus Vaasan läänissä. Toisaalta taas Vaasan läänin miehillä on keskimääräistä enemmän suuressa seurassa tapahtuneita juomiskertoja. Pohjois-Suomen naiset eivät tässä aineistossa kertoneet yhdestäkään kerrasta, jona he olisivat juoneet yksin.

Taulukon 7 seuraavasta lohokosta näkyvät erityyppisten tilanteiden osuudet alkoholin kokonaiskulutuksesta. Vastaajille esitettiin 15 tilannetyypin luettelo ja heitä pyydettiin kunkin juomiskerran kohdalla kertomaan, mihin tilannetyypiin kerta heidän mielestään parhaiten sijoittuisi. Taulukossa 7 on esitetty niiden viiden tilanteen kulutusosuudet, joissa juodaan suurin osa kulutetusta alkoholista. Nämä viisi tyyppiä kattavat noin 70 prosenttia alkoholin kokonaiskulutuksesta. Neljännes koko maan alkoholista juotiin huvittelutilanteissa, viidennes koti-iltoina ja vajaa kymmenesosa saunomisen yhteydessä. Vaasan lääni erottuu selvästi muista; siellä ei harrasteta vastaajien oman ilmoituksen mukaan lainkaan ”humalan ottamista” vaan tyydytään mieluusti nauttimaan alkoholia viattomammassa huvittelu- ja ajanvietetilanteissa. Vaasan läänissä on myös vä-

Taulukko 7. Juomaseuran koko ja juomistilanteiden tyypit tyypillisellä syysviikolla 1984 suuralueittain

	juomaseuran koko henkilöä			eräiden tilannetyyppien osuus-% kulutuksesta				
	1-	2-9	10-	tilannetyypit				
	1	3	7	12	14			
Helsingin seutu								
miehet	12	82	6	23	9	4	24	4
naiset	7	84	9	14	3	9	28	5
muu Etelä-Suomi								
miehet	12	83	5	18	9	7	28	10
naiset	5	89	6	25	12	9	25	1
Itä- ja Keski-Suomi								
miehet	15	82	3	20	9	6	25	11
naiset	5	87	8	20	10	15	28	—
Vaasan lääni								
miehet	23	67	10	15	11	9	41	—
naiset	13	79	8	17	17	6	32	—
Pohjois-Suomi								
miehet	17	78	5	31	8	5	23	4
naiset	—	93	7	25	3	9	29	4

osuus-% koko maan kulutuksesta

Tilannetyypit:	1 = koti-ilta	20
	3 = saunominen	9
	7 = vierailu	7
	12 = huvittelu- tai ajanvietetilaisuus	27
	14 = humalan ottaminen	7

hemmän koti-illoiksi luokiteltuja juomistilanteita. Muita erottuvia ryhmiä ovat Helsingin seudun ja Pohjois-Suomen naiset, joilla ”humalan ottamisen” osuus kulutuksesta on samaa luokkaa kuin alueensa miehillä.

Taulukon 7 lukujen ulkopuolelta voi todeta, että aineiston mukaan ”aterioiksi” luokiteltujen juomistilanteiden osuus alkoholin kokonaiskulutuksesta jäi koko maassa alle 5 prosentin, ja suurimmillaankin se oli 8 prosenttia, Helsingin seudun miesten keskuudessa. Tietysti on niin, että monet muutkin tilannetyypit sisältävät ateriointia, ja äskeinen luku kuvaakin ”puhdasta” ei-seremoniallista ruokajuomakäyttöä.

KESKUSTELUA

Juomatavat ja myyntitilastot

Tämän artikkelin havainnot vahvistavat sen jo vuoden 1979 kyselyaineiston pohjalta saadun tuloksen, jonka mukaan myyntitilastot kelpaavat karkeasti kuvaamaan alueiden väli-

siä juomatapaeroja. Kulutustaso ja raittiiden osuudet vaihtelevat likimain myyntitilastojen mukaisessa järjestyksessä alueittain. Sen sijaan juomatapojen laadullisemmat piirteet vaihtelevat moniulotteisemmin kuin vain pelkän kulutustason mukaisesti.

Alueellisten erojen luonne

Alueelliset erot eivät asetu yhdelle tai edes muutamalle ulottuvuudelle niin, että voitaisiin sanoa jonkin alueen olevan enemmän tai vähemmän jotakin kuin jonkin muun alueen; alueet ovat vain monissa suhteissa yksinkertaisesti erilaisia. Tätä erilaisuutta on luonnehdittava elinolosuhteiden, sosiaalisten normien ja tapakulttuurin avulla, unohtamatta kuitenkin alkoholin saatavuuden – myymälä- ja ravintolatiheyden, kotivalmistuksen edellytyksien ja ulkomaan yhteyksien — vaikutuksia. Tässä artikkelissa käytetyssä aluejaossa on Helsingin seutua ja Vaasan lääniä tarkasteltava erikseen juomatapaerojen tulkitsemiseksi. Alueet muu Etelä-Suomi ja Itä- ja Keski-Suomi edustavat

silloin ”tavallista” suomalaista juomista, eikä Pohjois-Suomikaan erotu kovin paljoa kokonaisuudesta.

Helsingin seutu

Helsingin seutu eroaa muusta maasta ennen kaikkea korkean kulutustasonsa ja varsinkin naisten runsaan alkoholin käytön vuoksi. Nämä molemmat heijastuvat myös alkoholin suurkulutuksen keskimääräistä suuremmissa esiintymistäajuudessa. Sen sijaan Helsingin seudullakaan ei ole merkkejä senlaatuista monien kaipaamasta ”uudenaikaisesta” juomatavasta, jolle olisi tyypillistä kohtalaisen usein tapahtuva alkoholin nauttiminen pieninä kerta-annoksina seurustelu- ja ateriointitilanteissa. Suomalainen humala on täälläkin vahvasti esillä, vaikka miesten keskuudessa vähän kesyyntyneenä. Juomatapojen erityispiirteiden selityksiä voi Helsingin seudulla etsiä alkoholin helpon saatavuuden lisäksi yksin elävien suuresta osuudesta sekä ikä- ja ammattirakenteesta. Tulokset viittaavat siihen, että pääkaupunkiseudun naisten alkoholinkäyttöympäristö ja heidän elämäntapansa poikkeavat huomattavasti muun maan naisten ulottuvilla olevista mahdollisuuksista.

Vaasan lääni

Vaasan läänin juomatavoissa on monia muitakin erityispiirteitä kuin alhainen kulutustaso. Vaikka Vaasan lääniä koskeviin tietoihin on liitettävä varauksia aineiston pienuuden vuoksi, näyttää siltä, että alhaisen kulutuksen lisäksi toinen keskeinen ominaispiirre on naisten ja miesten alkoholinkäyttöympäristöjen eriytyneisyys. Naisille on tarjolla vain vähän sellaisia tilanteita, joissa alkoholin käyttö olisi hyväksyttyä. Pohjanmaan miehet taas käyttävät hyväkseen hyviä yhteyksiä Ruotsiin, mitä osoittavat kulkuneuvossa ja ulkomailla tapahtuneen juomisen suuret osuudet. Tämänkin huomioon ottaen lääni säilyisi edelleen kulutustilastojen viimeisenä.

Vaasan läänin erityispiirteisiin kuuluvat myös yksin juomisen runsaus ja se, että sikäläiset vastaajat eivät myöntäneet nauttineensa alkoholia ”humalan ottamiseksi”, vaikka humalakulutusuosuudet ovat lähellä maan keskita-

soa. Voisi ajatella, että nämä molemmat liittyvät alueella ilmeisesti tärkeään oman julkisivun puhtaana pitämiseen. Se auttaa rajoittamaan omaa alkoholin käyttöä ja kannustaa pitämään sen suuremmissa määrin omien seiniensä sisällä sekä myös raportoimaan sen viattomammaksi kuin muualla maassa ollaan halukkaita tekemään. Taaskin juomatapatutkimuksen aineistot osoittautuvat riittämättömiksi tällaisten oletusten tarkkaan testaamiseen. Vakioselitys Vaasan läänin erityispiirteisiin on usein ollut sen voimakas uskonnollinen perinne. Mutta samanlaisia perinteitä on muuallakin maassa, ja edellä kuvattujen juomatapa-
piirteiden selittäminen tuskin onnistuu pelkästään yhden tekijän varassa. Kysymys ei selvästikään ole vain juomatavoista vaan alueen koko omaleimaisesta sosiaalisesta normistosta.

Alueellisten erojen merkitys

Juomatapojen alueellisten erojen tutkimisen alkoholipoliittinen merkitys voi liittyä kolmeen seikkaan. Tämän selvityksen tulokset tukevat käsitystä alkoholin saatavuuden merkityksestä alueellisten erojen synnyssä. Saatavuutta pitää vain tarkastella koko laajuudessaan, ottaen huomioon myyntiverkoston ja ravintoloiden lisäksi myös mahdollisuudet hankkia juomia ulkomaanmatkoilta ja kotona valmistamalla. Sosiaalisia normistoja koskevat tulkinnat taas kiinnittävät huomiota siihen, että kysymys on hitaasti syntyvistä ja muuttuvista ilmiöistä. Jonkin alueen ”hyvä” malli ei ole helposti julkisin toimin siirrettävissä jonnekin muualle yhtä vähän kuin ”paha” malli olisi elinoloja kehittämällä tai muilla toimin aina ehkäistävissä. Sosiaalisen normiston tukeminen, selventäminen tai muokkaaminen ei ole tähän saakka ollut kovin keskeisellä sijalla alkoholipoliitikassa. Suomen oloissa näyttää siltä, ettei alueellisia eroja voida selittää yksinomaan uudenai-
kaistumisen eritahtisuudella, vaan tarvitaan muitakin selityksiä. Julkisia toimia ja niiden mahdollisuuksia ajatellen on alkoholin saatavuus edelleen alkoholipoliittisesti kiinnostavin alueellisten erojen selittäjä.

Koskikallio, Ilpo: Kuka kuluttaa Lapin alkoholia? Turismin ja rajakaupan vaikutus alkoholin kulutuslukuihin Lapin läänissä. Tutkimuslause nro 156. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1982

Lahti, Marja-Leena: Juomatapojen ja alkoholin käytön seurausten alueellinen vaihtelu Suomessa vuonna 1984. Julkaisematon pro gradu -työ. Helsingin yliopisto, sosiologian laitos. (Valmistuu syksyllä 1988)

Pettersson, Birgitta: Alkoholikonsumtionen på Åland. Mariehamn: Ålands Nykterhetsförbund, 1982

Simpura, Jussi (toim.): Suomalaisten juomatavat. Haastattelututkimusten tuloksia vuosilta 1968, 1976 ja 1984. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö, 1985

Simpura, Jussi & Österberg, Esa: Juomatapojen alueelliset erot Suomessa vuonna 1979. Kyselytutkimuksen ja kulutustilastojen vertailu. Alkoholipolitiikka 47 (1982):4, 235—246. 1982 a

Simpura, Jussi & Österberg, Esa: Taulukoita alkoholin käytön ja juomatapojen alueellisista eroista Suomessa vuonna 1979. Tutkimuslause nro 161. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos, 1982. 1982 b.

English Summary

Jussi Simpura — Marja-Leena Lahti: Juomatapojen alueellinen vaihtelu Suomessa vuonna 1984 (The regional variation of drinking habits in Finland in 1984)

The data from the 1984 study of drinking habits is used to indicate regional variation of drinking habits in Finland. Special attention has been paid to results for the region around Helsinki, the capital of Finland, which is suspected of being the site of highest consumption and the largest number of heavy drinkers. Another region, on the west coast called Bothnia is of particular interest because of its rejection of alcohol on moral grounds. The central aim of the article is to reveal to what extent official

sales statistics comply with the survey results, what is, whether sales statistics could be used as a rough indicator of regional differences in general. This topic has recently been a central subject in discussion on alcohol control policies in Finland. The results support the view that sales statistics provide a satisfactory indication of regional differences on the most general level. Factors underlying the regional differences, i.e. variation in availability of alcohol, differences between urban and rural ways of life and peculiarities in social norms are discussed.

Alkoholipolitiikka Vol. 53: 114—121, 1988